

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/79012>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

fasen van de overgangperiode succesvol zijn en dat de nationale (parlementaire) traditie en politieke cultuur niet onderschat moeten worden. Zodoende legt Beyens een aantal mechanismen van regimewisselingen bloot. Samen met haar grondige analyse van de Nederlandse en Franse hervormingsidealen en het reconstructieproces en hun onderlinge samenhang heeft dit geresulteerd in een zeer interessant en degelijk historisch werk.

Joris Gijsenbergh

Ups en downs in de betrekkingen tussen de SPD en de PVDA

Marc Drögemöller, *Zwei Schwestern in Europa. Deutsche und niederländische Sozialdemokratie 1945-1990* (Vorwärts-Buch Verlagsgesellschaft; Berlijn 2008) ISBN 3866021399, 385 p., prijs: ca. € 30,-

‘Das moralisch Richtige gewollt zu haben, war ihnen wichtiger, als etwa das Notwendige und mögliche tatsächlich bewirkt zu haben.’ Aldus karakteriseerde Helmut Schmidt in zijn memoires de houding van de Nederlandse sociaaldemocraten. Volgens de Duitse historicus Marc Drögemöller zat de oud-bondskanselier er niet ver naast. *Zwei Schwestern in Europa* is een ingekorte versie van de dissertatie waarop Drögemöller in Munster promoveerde. Het behandelt de relatie tussen de Sozialdemokratische Partei Deutschlands en de Partij van de Arbeid van 1945 tot 1990, dat wil zeggen van het einde van de Tweede Wereldoorlog tot de Duitse hereniging. De nadruk ligt daarbij op de buitenlandse politiek: de Koude Oorlog, de Europese integratie en de toekomst van het verdeelde Duitsland. Het boek is overzichtelijk ingedeeld: na een inleiding over de betrekkingen tussen de twee partijen sinds het einde van de negentiende eeuw volgen vijf hoofdstukken over het herstel van de relaties na 1945, de Koude Oorlog, het begin van de *Ostpolitik* in de jaren zestig, de conflicten over de kernwapens in de jaren zeventig en tachtig en, ten slotte, de Duitse hereniging.

Het knappe van *Zwei Schwestern in Europa* is dat niet duidelijk is of het voor een Duits of een Nederlands publiek is geschreven. Drögemöller is uitstekend ingevoerd in de politieke geschiedenis van de twee landen. Met even groot gemak legt hij uit waarom bijvoorbeeld de PVDA in de jaren vijftig onvoorwaardelijk koos voor de NAVO of hoe de SPD in de jaren zeventig verzeild raakte in het *Radikalenerlass*, de uitsluiting van extremisten als ambtenaar (in Nederland ten onrechte *Berufsverbot* genoemd).

Drögemöller geeft een mooi beeld van de schommelingen in de betrekkingen tussen de twee partijen. Hij laat zien dat die afhankelijk waren van drie zaken: de partijprogramma's, het feit of de partijen al of niet aan de macht waren en de persoonlijke verhoudingen. De houding tegenover de NAVO en de kernwapens is een voorbeeld van de programmatische conjunctuur in de relaties. De PVDA ondersteunde de NAVO in de jaren vijftig en zestig, maar was kritisch in de jaren zeventig en tachtig. De SPD was 'kritisch' in de jaren vijftig en 'trouw' in de jaren zestig en zeventig. Mogelijkheden voor goede samenwerking lagen er vooral in de jaren zestig.

Het patroon in de betrekkingen was constant, vooral in tijden van meningsverschillen: de SPD'ers trachtten hun standpunt uit te leggen, terwijl de PVDA'ers met grote vasthou-

dendheid probeerden de grote buur van koers te laten veranderen. Het woord *Missionseifer* komt vaak voor in Drögemöllers boek als het over de Nederlanders gaat. In de jaren vijftig beschouwde de SPD de NAVO en de Europese integratie vooral als hinderpalen voor een spoedige hereniging van de twee Duitslanden. Deze houding leidde tot felle kritiek van de Nederlandse zusterpartij. Harde woorden werden niet geschuwd. Kamerlid Frans Goedhart noemde de verkiezingsnederlaag van de SPD in 1953 een 'overwinning voor Europa'. De verhoudingen waren dermate verzuurd dat de SPD in 1952 en 1953 zelfs geen delegatie zond naar de congressen van de PVDA. In de jaren zeventig zorgde het *Radikalenerlass* voor een nieuw dieptepunt.

Drögemöller heeft in Amsterdam gewoond en hij beheerst het Nederlands uitstekend. Kreeg hij daardoor zoveel affiniteit met landgenoten die zich eveneens interesseren voor Nederland? In elk geval zijn de portretten die hij schetst van de Duitse hoofdpersonen kleurrijker dan die van de Nederlandse. Zoals dat van partijvoorzitter Erich Ollenhauer die een gloedvolle toespraak hield bij de begrafenis van Koos Vorrink in 1955. Of Willy Brandt die in 1934 Nederland was uitgezet omdat hij een internationale jeugdconferentie in Utrecht bezocht. Of de pragmatische Helmut Schmidt die zijn volstrekte onbegrip voor de Nederlandse getuigenispolitiek indertijd al niet onder stoelen of banken stak. Hierbij vergeleken, steken de PVDA'ers wat bleekjes af. Dat is vooral jammer voor Joop den Uyl, die weliswaar de meest genoemde Nederlander in het boek is, maar van wie toch niet helemaal duidelijk wordt wat hij nu van Duitsland dacht. Toch is hetgeen Drögemöller over hem aan-draagt een welkome aanvulling op de biografie van Anet Bleich die Den Uyls internationale werk zo flagrant negeert.

Dat de contacten met de SPD voor de PVDA van groot belang waren, laat zich raden: steun krijgen van het grote Duitsland maakte natuurlijk veel uit als je iets in Europa tot stand wilde brengen. Waarom de SPD belangstelling toonde voor haar kleine zusterpartij, is intussen minder vanzelfsprekend. Volgens Drögemöller was de PVDA 'interessant und bedeutsam' omdat Nederland een pionier was in de Europese integratie. Dat is tamelijk vaag en niet helemaal overtuigend. Was er bij de SPD wellicht sprake van een politiek van goede betrekkingen met alle zusterpartijen in de buurlanden? Hoe dan ook, de contacten tussen SPD en PVDA – tussen buitenlandsecretarissen, partijbesturen en parlementariërs – waren tamelijk intensief.

Maar de invloed over en weer bleef al met al gering. Nationale belangen wogen zwaarder dan internationale solidariteit. Opmerkelijk is dat Drögemöller toch meent dat de Nederlanders wel degelijk invloed uitoefenden. Concreet is hij echter niet. In de conclusie komt hij niet verder dan sympathieke maar vage omschrijvingen van de PVDA als *Impulsgeberin* en *Positivbeispiel*. SPD-coryfee Egon Bahr schetste in een interview met de auteur een realistisch beeld van de verhoudingen: 'Mann kann diese eigenständigen und eigensinnigen Niederländer sowieso nicht daran hindern zu sagen, was sie für richtig halten. Das ist ja auch ein bisschen sympathisch.'

Jan Willem Brouwer